

پاسخ نامه جزا

سوال 81

متن ماده 452: ديه، حق شخصى مجنى عليه يا ولى دم است و ذمه مرتكب تنها با پرداخت يا مصالحه يا ابراء يا تهاتر برى مى شود.

تبصره: ورثه مقتول به جز بستگان مادري از ديه ارث مى برند.

پس:

پسر و خواهر پدری → از ديه ارث مى برند (طبق سهم الارث خود).

خواهر مادري و برادر مادري → از ديه ارث نمى برند
ولى همچنان از ساير اموال مقتول طبق قواعد ارث بهره مندند.

سوال 82

بر اساس ماده ۴۵۴ قانون مجازات اسلامی:

متن ماده: «ادله اثبات دیه، علاوه بر قسامه، همان ادله اثبات دیون و ضمان مالی است.»

بنابراین:

دیه یک نوع ضمان مالی محسوب می شود، نه صرفاً مجازات.

همان طور که برای اثبات بدهی مالی می توان از شهادت، سند، اقرار، سوگند، امارات استفاده کرد، این ادله برای دیه هم قابل استناد هستند.

قسامه یکی از راه های اثبات دیه است، ولی انحصاری نیست.

سوال 83

بر اساس ماده ۴۶۳ و تبصره آن:

اصل ماده مقرر می‌دارد:

اگر جنایت خطای محض با اقرار مرتکب یا نکول از قسامه یا سوگند ثابت شود، دیه بر عهده خود اوست، نه عاقله.

اما تبصره می‌گوید:

اگر عاقله بعد از اقرار مرتکب، اظهارات او را تصدیق کنند، مسئولیت پرداخت دیه به آن‌ها منتقل می‌شود.

بنابراین:

اگرچه اقرار به تنهایی باعث مسئولیت شخصی مرتکب است، اما تصدیق عاقله، مسئولیت را به آنان منتقل می‌کند.

سوال 84

عاقله، طبق قانون عبارت‌اند از:

«پدر، پسر، و بستگان ذکور نسبی پدری و مادری یا

پدری به ترتیب طبقات ارث.»

طبق این ماده:

♦ کسانی که در زمان فوت می‌توانند از مرتکب ارث ببرند،

♦ و از طبقه ذکور نسبی (نسب پدری یا پدری-مادری) هستند،

♦ به صورت مساوی موظف به پرداخت دیه‌اند.

در مثال بالا:

نوه دختری، نه ذکور است و نه از طبقات ارث واجد شرایط عاقله.

پسرعمو نیز جزو طبقات ارث نیست (او در طبقه سوم است، اما تا زمانی که طبقه اول و دوم وجود دارد، ارث نمی‌برد).

فقط پدر، پسر، و دو برادر پدری، هم ذکورند و هم از طبقه اول ارث هستند.

نکته آزموننی مهم: 🔍

از دید قانون، ملاک عاقله بودن، ذکور نسبی بودن + استحقاق ارث در زمان فوت است. همچنین پرداخت دیه بین آنان به طور مساوی توزیع می شود، حتی اگر سهم الارثشان متفاوت باشد.

سوال 85 ✓

ماده ۴۷۴ مقرر کرده است:

«در جنایت شبه عمدی، در صورتی که به دلیل مرگ یا فرار به مرتکب دسترسی نباشد، دیه از مال او گرفته می شود و در صورتی که مال او کفایت نکند، از بیت المال پرداخت می شود.»

در این سؤال:

جنايت شبه عمدی بوده.

مرتكب در دسترس نيست چون فوت کرده.

مال او برای پرداخت ديه کافی نيست.

بنابراین، پرداخت ديه از بيت المال انجام می شود و
نيازی به پرداخت از سوی عاقله یا ورثه وجود ندارد.

سوال 86

ماده ۵۱۰ مقرر می دارد:

«هرگاه شخصی با انگیزه احسان و کمک به دیگری، رفتاری را که به جهت حفظ مال، جان، عرض یا ناموس او لازم است، انجام دهد و همان عمل موجب صدمه و یا خسارت شود، در صورت رعایت مقررات قانونی و نکات ایمنی، ضامن نیست.»

در فرض سؤال:

عمل فرد با انگیزه کمک و احسان بوده.

رفتار او برای حفظ جان دیگری انجام شده.

وی مقررات و نکات ایمنی را رعایت کرده است.

بنابراین، طبق ماده ۵۱۰، او ضامن خسارت وارده به طناب نیست.

🔍 نکته آزمونی مهم:

در موارد نجات اضطراری و رفتارهای مبتنی بر احسان، اگر شرایط ماده ۵۱۰ رعایت شود (یعنی انگیزه کمک، حفظ منافع مهم، و رعایت مقررات و نکات ایمنی)، فرد از مسئولیت مدنی معاف می‌شود، حتی اگر خسارتی به مال دیگری وارد شده باشد.

✅ سوال 87

ماده ۵۳۳ بیان می‌دارد:

«هرگاه دو یا چند نفر به نحو شرکت سبب وقوع جنایت یا خسارتی بر دیگری گردند، به طوری که آن جنایت یا خسارت به هر دو یا همگی مستند باشد، به طور مساوی ضامن می‌باشند.»

در فرض سؤال:

هر دو نفر به‌گونه‌ای مستقل و مؤثر در ایجاد جنایت (آسیب کلیوی) نقش داشتند.

هر کدام می‌توانستند به تنهایی نیز موجب جنایت شوند.

بنابراین، جنایت به هر دو مستند است.

پس طبق ماده ۵۳۳، هر دو نفر به طور مساوی ضامن‌اند، نه به نسبت تأثیر یا مقدار.

نکته آزمونی مهم: اگر جنایت یا خسارت به چند نفر مستند باشد (یعنی نقش مؤثر هم‌زمان و قابل انتساب داشته باشند)، ضمان بین آن‌ها مساوی تقسیم می‌شود؛ حتی اگر تأثیر یکی بیشتر باشد.

سوال 88

ماده ۵۳۷ مقرر می‌دارد:

«در مواردی که اصل جنایت مستند به عمد یا تقصیر مرتکب باشد، لکن سرایت آن مستند به عمد یا تقصیر مجنی علیه باشد، مرتکب نسبت به مورد سرایت ضامن نیست.»

در فرض سؤال:

زخم اولیه به دلیل بی احتیاطی (تقصیر) شخص (الف) بوده و او نسبت به دیه آن زخم ضامن است.

قطع عضو نتیجه تقصیر مجنی علیه (ب) است، چون به توصیه پزشک عمل نکرده و در مراقبت کوتاهی کرده.

بنابراین، سرایت (یعنی پیشرفت عفونت تا قطع عضو) به مجنی علیه مستند است.

نتیجه: طبق ماده ۵۳۷، شخص (الف) تنها نسبت به زخم اولیه ضامن است و نه نسبت به آسیب ناشی از سرایت (قطع عضو).

نکته آزمونی مهم: 🔍

در مواردی که جنایت اولیه به مرتکب مستند است ولی نتیجه شدیدتر (سرایت) ناشی از بی احتیاطی مجنی علیه باشد، ضامن به مرتکب تسری پیدا نمی کند.

سوال 89 ✓

مطابق ماده ۵۵۲ قانون مجازات اسلامی، اگر یکی از والدین در زنا مسلمان باشد، فرزند زنازاده از نظر احکام دیه مانند مسلمان تلقی می شود.

سوال 90 ✓

طبق ماده ۵۶۲ ق.م.ا، اگرچه در اصل ارش بین زن و

مرد تفاوتی نیست، ولی سقف ارش در مورد زن محدود به دیه همان عضو در بدن زن است؛ یعنی نمی‌تواند بیشتر از دیه همان عضو در بدن زن شود، حتی اگر ارش مرد بالاتر باشد.

سوال 91

بر اساس تبصره ۲ ماده ۶۵۸ ق.م.ا، رضایت واقعی در تحقق زنا شرط است. اگر رضایت از سوی دختر نابالغ، مجنون یا مکره باشد، حتی اگر ظاهراً ابراز رضایت کرده باشد، در حکم عدم رضایت است و زنا، با شرایط آن، ممکن است به عنوان زنا با عنف یا اکراه تلقی شود که مجازات شدیدتری دارد.

سوال 92

مطابق ماده ۶۸۱ قانون مجازات اسلامی، جنایت بر شخص در حالت بیهوشی یا اغما، از نظر آثار حقوقی همانند جنایت بر شخص هوشیار است. بنابراین، امکان

قصاص و مطالبه دیه برای مجنی علیه یا اولیای دم او
(در صورت فوت) برقرار است.

سوال 93

طبق ماده ۷۱۸ ق.م.ا.، اگر زن خودش باعث تلف جنین
شود (اعم از عمد، شبه عمد یا خطا)، دیه جنین باید
حسب مورد توسط خود او یا عاقله اش پرداخت شود.
در فرض سؤال که سقط عمدی است، خود زن مرتکب
بوده و دیه بر عهده ی خود اوست.

سوال 94

پاسخ صحیح: د

چرا؟

1. رعایت موازین و فقدان تقصیر

– ماده ۴۹۵ و تبصره ۱ تصریح می کند: «در صورت عدم

قصور یا تقصیر پزشک در علم و عمل، برای وی ضمان وجود ندارد، هرچند برائت اخذ نکرده باشد.»

2. برائت ولی معتبر است

– کودک نابالغ است؛ ماده اجازه می‌دهد در فرض نابالغ بودن، برائت از ولی تحصیل شود. برائت ولی در اینجا اخذ شده است.

3. حتی اگر برائت هم نبود، چون هیچ تقصیر یا قصوری ثابت نشده و عمل مطابق مقررات انجام شده، پزشک مسئول پرداخت دیه نیست (منطوق تبصره ۱). بنابراین گزینه «4» که علت انتفاء ضمان را «نبود تقصیر» دانسته – بدون در نظر گرفتن برائت – تنها گزینه کاملاً منطبق با متن قانون است.

سوال 95

بر اساس ماده ۴۷۰:

اگر مرتکب عاقله نداشته باشد یا عاقله‌اش تمکن مالی نداشته باشد و خود مرتکب هم نتواند پرداخت کند، دیه از بیت‌المال پرداخت می‌شود.

در این حکم فرقی بین دیهٔ نفس و غیر نفس نیست

سوال 96

ماده ۴۶۷ می‌گوید عاقله فقط ضامن جنایت‌هایی است که حداقل دیه آنها به موضحه برسد.

اگر چند زخم وارد شود، حتی اگر جمع دیه‌ها بیشتر از موضحه باشد، ولی هر زخم جداگانه کمتر از موضحه باشد، عاقله مسئول نیست.

نابالغ بودن مرتکب باعث نمی‌شود که در چنین موردی عاقله مسئول گردد.

پس صرفاً در صورت رسیدن هر زخم منفرد به موضحه

یا بالاتر، عاقله ضامن می شود.

سوال 97

بر اساس ماده ۴۶۴، عاقله فقط در دیه ناشی از خطای محض مسئول است.

اما در مورد اتلاف اموال (مثل عینک)، حتی اگر غیرعمدی یا خطائی باشد، عاقله مسئول نیست.

بنابراین دیه (بینی) را عاقله می پردازد، ولی قیمت عینک را خود مرتکب باید پرداخت کند.

سوال 98

طبق ماده ۵۲۲ و تبصره ۱ آن:

اگر شخص توان نگهداری حیوان را ندارد یا سهل انگاری کند، این تقصیر محسوب می شود و در صورت بروز آسیب، ضامن است؛

حتی اگر ادعا کند از احتمال حمله آگاه نبوده باشد،
وقتی این بی‌اطلاعی ناشی از بی‌احتیاطی یا
بی‌توجهی باشد، باز هم ضامن است.

سوال 99

ماده ۵۴۰ می‌گوید اگر صدمه‌ای عمدی باشد (مثل قطع انگشت) ولی نوعاً کشنده یا منجر به آسیب بیشتر نبوده و اتفاقاً سرایت کند (مثل قطع دست یا فوت)، در این صورت:

«مرتکب، علاوه بر حق قصاص یا دیه صدمه اول (مثلاً انگشت)، باید دیه جنایت بعدی (مثلاً دست یا نفس) را هم پرداخت کند.»

در این مثال، چون عمل عمدی منجر به سرایت اتفاقی

شده، مرتکب هم ضامن ديه انگشت است و هم ديه دست.

سوال 100

طبق ماده ۶۱۶، در قتل غیر عمد ناشی از بی احتیاطی یا بی مبالاتی یا اقدام غیرماهرانه یا نقض نظامات، مرتکب به حبس از یک تا سه سال و ديه (در صورت مطالبه) محکوم می شود، مگر اینکه خطای محض باشد.